

In het voorbijgaan

Eerst was er een zoet rijtje lage huisjes, zoals er vroeger langs het Zuiderdiep zoveel stonden. Per gevel een deur, twee ramen ernaast, daaromheen een klein beetje decoratie voor de trots en het verschil met de burens, boven het midden een dakkapelletje. Achter het meest linkse huisje, of wat daar van over was, kon de voorbijganger een mooie ronde pruik zien, groen in de zomer, het moest wel de kroon zijn van een kinderboekenboom, zo eentje met een brede voet en een stevige stam, niet te hoog. Zou die boom op een plaatsje staan? In een tuin? Hoe zou het er daar uitzien? Straatbomen maken de straat af, maar zo'n half zichtbare achterboom maakt de wereld groter en raadselachtiger dan wat af is. Als de voorbijganger te veel te zien krijgt, als een beeld slechts voor één uitleg vatbaar is, dan is het verhaal al klaar, dan heeft hij zelf niets meer te raden, te fantaseren, te vertellen. Is er te weinig te zien, dan heeft hij ook geen mogelijkheid of aanleiding om ergens betekenis aan te geven en het daar met anderen over te hebben. Culturele betekenis zit niet in de eerste plaats in de verhalen die gebouwen, straten, pleinen, parken vertellen aan de voorbijganger, maar vooral in het steeds veranderende web van verhalen, beelden, gedachten, raadsels en dromen dat die voorbijganger zelf weeft rond wat hij ziet, rond wat hem verteld wordt, het web waarmee hij zich kan hechten aan de mensen, aan de stad. Een goede stad, een goed gebouw is leesbaar zoals als een gedicht leesbaar is, dat is een heel andere leesbaarheid dan die van een les, een gebruiksaanwijzing, een formule, een Kloosterveen. Als je die uit hebt ben je er ook klaar mee. Een goede stad heb je nooit uit. 't Was dus een goeie boom.

Plotseling stond er een schutting. Men zei dat er in plaats van het oude gebouwtje iets heel bijzonders zou komen, een aanwinst voor de stad, een vrolijkmaker. Dat mocht ook wel – op de boom na was wat er gestaan had dan wel niet veel soeps meer geweest, maar de voorbijganger was er toch aan gewend, het was toch minstens een letter in zijn gedicht geweest. Men had het misschien ook kunnen opknappen of er iets aan kunnen toevoegen. Voor de voorbijganger is toevoegen meestal beter dan weghalen en vervangen. Moet men dan toch iets weghalen, dan zal het vervangende de voorbijganger toch minstens zoveel en minstens even goede aanhechtingspunten moeten bieden voor zijn verhalenweb.

Even later was het er, het begin van dat hele bijzondere. Een kaal staalstaketsel nog, maar duidelijk een dansdier, al. Vier ranke benen, zoveel zijn er ook wel nodig met een lijf zo hoog, straks.

Daarna voltrok zich het wonder. Met zinderend lijf en flonkerende huid schonk het huis de voorbijganger, schonk het de stad een nooit eindigende lichtdans, traag en snel tegelijk, altijd anders, nu eens zelf lichtend van binnenuit, dan weer weerkaatsend, de zon, de maan, wolken.

Soms zelfs gaat op de hoek van de Munnikeholm de zon in het oosten onder. En het nieuwe kader maakt de boom nog wonderlijker dan hij al was.

Leesbaar als een gedicht, de voorbijganger kan ermee aan de slag. En niet alleen met het beeld, het licht. De verbeelding wordt ook gevoed door het spel van tonen en verbergen, en door het vermoeden van ontwikkeling.

Het spel van tonen en verbergen, daarover gaat het in de openbare ruimte. Mensen vertonen zich er zoals ze gezien willen worden, nu eens met een waar gezicht of een gezicht dat ze zelf voor waar houden, dan weer met een schijngezicht, een masker, een als expressie vermomde verborgenheid, of ze laten juist nadrukkelijk zien dat ze sommige dingen verborgen willen houden, al laat zich het verborgene dan vaak ook weer raden door aard en verschijning van het verbergingsmiddel. En je weet nooit helemaal hoe en waar die al uitingen in elkaar overeen opgaan. Met huizen is het net zo, de naar de openbare ruimte toegewende gedeelten zijn gezicht, masker en scherm ineen. Een huis toont de voorbijganger hoe zijn meester (opdrachtgever, ontwerper, bewoner) gezien wil worden, hoe die zich verhoudt tot de sociale en fysieke omgeving, tot verleden, heden en toekomst. En dat er dingen zijn die hij niet wil tonen. Voor de voorbijganger is de rand van de openbare ruimte een venster op het private, voorzover de bewoner daar iets van wil tonen (en voorzover de bouwvoorschriften niet uitgaan van de totalitaire dwaling dat de openbare ruimte tot en met de gevel neutraal hoort te zijn of zelfs onderdeel van een van overheidswege verordonneerd verhaal of concept). Maar hoe het precies zit, daar komt de voorbijganger gelukkig nooit achter. Door het spel van tonen en verbergen is een huis leesbaar als een gedicht. Het ene huis speelt dat spel beter dan het andere. Er zijn buitenkanten die haast alleen maar scherm zijn, er zijn buitenkanten die, al is dat meestal schijn, weinig te raden overlaten. Op beide is de voorbijganger spoedig uitgekeken.

Het dansende paleisje aan het Zuiderdiep speelt magistraal met tonen en verbergen, met publiek en privaat. Juist het halftransparante en de veelheid van bewegende delen, altijd in andere configuraties, maken het tot een onuitputtelijke raadseldoo. De voorbijganger begrijpt dat de veranderlijkheid van de buitenkant wel van doen moet hebben met wat er in het private domein voorvalt, maar wat dat dan is zal hij nooit weten, moet hij niet weten, moet hij niet willen weten. Hij kan alleen maar hopen dat het zo blijft, zo steeds net anders.

De verbeelding van de voorbijganger wordt ook gevoed door het vermoeden van ontwikkeling. Hij heeft gehoord, gelezen, dat er daarboven nog van alles veranderd wordt, aangepast, bijgewerkt, dat de rollen van opdrachtgever, ontwerper en uitvoerder in elkaar overvloeien, dat het de bedoeling is dat dat zo blijft, dat het nooit af is. Soms zal daar iets van te zien zijn,

bijvoorbeeld als de eerste verdieping zichtbaar tuin wordt, of als vegetatie de buitenkant van de verdiepingen beklimt. Maar meestal zal het voortbouwen daarboven voor hem onzichtbaar blijven. Toch wordt de gedachte dat men daarbinnen nog steeds zo te werk gaat deel van de betekenis die hij aan het torentje hecht, van zijn verhaal, dat ook nooit af is.

Iets heel bijzonder is het geworden, een aanwinst, een vrolijkmaker. Maar waarom kijkt de voorbijganger liever naar boven en naar de boom dan naar de plek waar ooit dat verkommerde oude gebouwtje stond. Is het omdat hij het toch mist? Is het om wat daar nu staat?

De voorbijganger kijkt nog eens, eerst vanaf de overkant, dan van dichterbij. Met de begane grond is iets niet in de haak, denkt hij. 't Is niet dat die van jeugdig staal en glas is en de bejaarde burens niet. 't Is ook niet dat alle vier de dansbenen van het dansdier met hun voeten in één ding staan, dansdieren staan wel vaker met hun dansvoeten in één ding. Maar dit ding lijkt wel een blok, een massieve voetboei, een viervoetsklomp - het haalt de dans eruit, het heeft weinig op met het wonder daarboven. Het staat daar maar, een beetje lompig, ongemakkelijk, met een radeloos air van onverschilligheid, ook voor de boom, de belendingen, de straat. Niet dat het bij de voorbijganger niets teweeg brengt. De voorbijganger voelt zich ongemakkelijk. Het ding zou er niet moeten zijn, voelt hij, niet zo, niet hier. Maar het ziet er ook uit of het er zelf niet om gevraagd heeft. De voorbijganger ergert zich aan zichzelf - dat hij zich ergert aan andermans ongemakkelijkheid.

De voorbijganger komt nog dichterbij, hij wordt het jongetje bij de treintjeswinkel, zijn neus bijna tegen de ruit. Nu klopt alles weer. Prachtige ruimte daarbinnen, schitterend interieur, achterin geeft een wondermooie deur / raam - combinatie een toverachtige doorkijk naar de tuin, de boom - een doorkijk die net genoeg prijs geeft om te kunnen zien dat er genoeg verborgen blijft.

Eén stapje terug tovert de betovering is weg. De voorbijganger is geen architect, oplossingen kan hij niet verzinnen. Maar iets zegt hem dat er niet eens zulke grote ingrepen nodig zijn om vier ranke benen vier ranke benen te laten zijn; om de begane grond om te vormen tot een goede buur van de zoete pandjes aan de westkant; om tegelijk de volle vijftien verticale meters als een geheel te laten werken. En als de overdekte daktuin er eenmaal is, op de hoogte van de dakverdieping van de westelijke belendingen, dan zal dat ook een hoop uitmaken, denkt hij.

PS: als ding, als beeld voedt en verrijkt dit gebouw de stad, de openbare ruimte, de

voorbijganger, het gesprek. Kan niet ook de manier waarop eraan gewerkt wordt de stad verrijken en voeden? De principiële onvoltooidheid; de productieve rolvervaging tussen opdrachtgever, ontwerper en uitvoerder; de manier waarop publiek en privaat op elkaar betrokken zijn – misschien kan het allemaal niet alleen het maken van andere gebouwen inspireren, maar ook de ontwikkeling van openbare en collectieve plekken? Kan niet ergens in de stad een verkommerende ruimte (fabriekshal? Kerk?) op zijn Zuiderdieps, maar in alle openbaarheid, worden herontwikkeld terwijl in diezelfde ruimte het zoekend werken aan klein- en grootschalige projecten (bevrijd uit de traditionele lineaire sequentie van programma, ontwerp, uitvoering en beheer), permanent gepresenteerd, besproken en verwerkelijkt wordt?